

Resp. MICHAEL HARNER (27 Aprilie 1929 - 3 Februarie 2018) a primit titlul de doctor în antropologie la California University, Berkeley în anul 1963. A predat acolo și la Columbia University, Yale University, și la Graduate Faculty of the New School for Social Research, unde a condus departamentul de antropologie. De asemenea, a fost co-președinte al Secției de Antropologie de la New York Academy of Sciences. Cercetările sale l-au purtat de multe ori în regiunea de junglă de pe cursul superior al Amazonului, ca și în partea de vest a Americii de Nord și în Mexic.

În 1987 Harner părăsește mediul academic pentru a se dedica integral conservării, studiului și predării șamanismului în calitate de președinte al Foundation for Shamanic Studies. În 2003, pentru întreaga sa activitate, el a primit un doctorat onorific din partea California Institute of Integral Studies. În 2009, a primit premiul Pioneer in Integrative Medicine oferit de Institute of Health and Healing.

Cărți publicate (selectiv): *The Jivaro: People of the Sacred Waterfalls* (University of California Press 1972); *Hallucinogens and Shamanism* (Oxford University Press 1973); *The Way of the Shaman: A Guide to Power and Healing* (Harper & Row Publishers, NY 1980); *Cave and Cosmos: Shamanic Encounters with Another Reality* (North Atlantic Books 2013).

Michael Harner

THE WAY OF THE SHAMAN

Tenth Anniversary Edition

Copyright © 1980, 1990 by Michael Harner. All rights reserved.

Originally published by Harper & Row in 1980, New York

Toate drepturile rezervate. Nicio parte a acestei cărți nu poate fi reprodusă sau transmisă sub nicio formă și prin niciun mijloc, electronic sau mecanic, inclusiv fotocopiere, înregistrare sau prin orice sistem de stocare a informației, fără permisiunea editorului. Ediție în limba română publicată de Editura Herald. Copyright © 2019

Michael Harner

CALEA ȘAMANULUI

Un ghid pentru putere și vindecare

Traducere din limba engleză:

CONSTANTIN STAN MARIAN

EDITURA HERALD
București

Cuprins

Mulțumiri	7
Prefață la ediția a treia	11
Introducere	17
Capitolul întâi	
DESCOPERIREA CĂII	29
Capitolul doi	
CĂLĂTORIA ȘAMANICĂ: INTRODUCERE	55
Capitolul patru	
ANIMALE DE PUTERE	108
Capitolul cinci	
CĂLĂTORIA DE RESTAURARE A PUTERII	128
Capitolul șase	
PRACTICA PUTERII	164
Capitolul șapte	
EXTRAGEREA INTRUZIUNILOR NOCIVE	192
Postfață	224
Anexa A	
TOBE, ZORNĂITOARE ȘI ALTE AUXILIARE	233
Anexa B	
JOCUL MĂINII - AȘA CUM ESTE PRACTICAT DE INDIENII	
FLATHEAD	235
Referințe - prefață	242
Bibliografie	243
Index	250

EDITURA HERALD

OP.10 - CP.33 Sect. II București
Tel: 021.319.40.60, 021.319.40.61
Fax: 021.319.40.59, 021.319.40.60
Mob: 0744.888.388, 0771.664.320
website: www.edituraherald.ro
e-mail: office@edituraherald.ro

Capitolul întâi

DESCOPERIREA CĂII

Prima mea perioadă mai lungă de lucru pe teren ca antropolog s-a petrecut cu peste două decenii în urmă pe versanții estici ai Anzilor ecuadorieni printre indienii Jivaro (Hi-varo), sau *Untsuri Shuar*. Pe vreme aceea, indienii Jivaro erau faimoși pentru felul în care practicau „micșorarea capului”, practică aproape complet dispărută în zilele noastre, și pentru faptul că practicau intens șamanismul, ceea ce se întâmplă și în prezent. Am adunat cu succes foarte multe informații în anii 1956 și 1957, dar am rămas un observator exterior al lumii șamanului.

Câțiva ani mai târziu, Muzeul American de Istorie Naturală m-a invitat să fac o expediție în zona peruviană a Amazonului pentru a studia, timp de un an, cultura indienilor Conibo din regiunea râului Ucayali. Am acceptat, încântat că voi avea ocazia să efectuez noi cercetări asupra fascinantelor culturi din pădurile de pe cursul superior al Amazonului. Această activitate de teren s-a desfășurat în anii 1960 și 1961.

Doresc să vă împărtășesc două experiențe deosebite care au jucat un rol major, ajutându-mă să descopăr calea șamanului, așa cum este ea practică de indienii Conibo și Jivaro. Ele vor transmite, probabil, ceva din incredibila lume ascunsă care se deschide în fața exploratorului șamanic.

Locuiam de mai bine de jumătate de an într-un sat al indienilor Conibo, situat pe malul unui lac izolat format de

apele unui afluent al Rio Ucayali. Cercetările mele antropologice asupra culturii indienilor Conibo se desfășuraseră în bune condițiuni, dar tentativele mele de a culege informații despre religia lor nu fuseseră încununete de prea mult succes. Oamenii erau prietenoși, dar evitau să vorbească despre domeniul supranaturalului. În cele din urmă, mi-au spus că dacă doream cu adevărat să învăț, trebuie să iau băutura sacră a șamanilor făcută din *ayahuasca*, „vinul sufletului”. Am acceptat, curios și plin de presentimente, deoarece mă avertizaseră că experiența va fi foarte înspăimântătoare.

A doua zi dimineața, prietenul meu Tomas, blândul bătrân al satului, a plecat în pădure să culegă lujerii. Înainte de a pleca, mi-a spus să postesc: un mic dejun frugal și nimic la prânz. S-a întors la amiază cu suficienți lujeri de *ayahuasca* și frunze ale plantei *carwa* pentru a umple un cazan de 57 de litri. Le-a fiert întreaga după-amiază, până când a obținut un lichid închis la culoare, cam un sfert din cantitatea inițială, pe care l-a turnat într-o sticlă veche și l-a lăsat să se răcească până la apusul soarelui, când a spus că urma să-l bem.

Indienii au pus botnițe câinilor din sat pentru a nu putea să latre. Mi s-a spus că zgomotul câinilor care latră putea să-l facă pe cel ce a băut *ayahuasca* să-și piardă mințile. Copiii au fost avertizați să păstreze tăcerea, iar odată cu apusul soarelui, peste micul sat s-a așternut liniștea.

Când scurtul crepuscul ecuatorial a fost alungat de întuneric, Tomas a turnat o treime din conținutul sticlei într-o tigvă și mi-a dat-o. Toți indienii priveau. Mă simțeam precum Socrate în mijlocul compatrioților săi atenieni, acceptând cucuta – îmi amintisem brusc că unul dintre numele utilizate de locuitorii zonei peruviene a Amazonului pentru *ayahuasca* era „mica moarte.” M-am grăbit să beau fiertura. Avea un gust straniu, puțin amar. Apoi, am așteptat ca Tomas să-și bea porția, dar a spus că, în cele din urmă, se hotărâse să nu participe.

M-au pus să mă întind pe o platformă de bambus sub marele acoperiș de paie al casei comune. Satul era tăcut, nu se auzeau decât greierii și strigătele îndepărtate ale unei maimuțe urlătoare pierdute în imensitatea junglei.

Cum stăteam cu ochii în sus, holbându-mă în beznă, au început să apară vagi linii de lumină. Ele au devenit mai clare și mai labirintice, izbucnind într-o jerbă de culori strălucitoare. Sunetul venea din depărtări, ceva asemănător unei cascade, un sunet din ce în ce mai puternic, până ce mi-a inundat urechile.

Cu doar câteva minute mai înainte eram dezamăgit, fiind convins că *ayahuasca* nu va avea niciun efect asupra mea. Acum sunetul apei învolburate îmi asalta urechile. Începeam să simt cum îmi amorțește falca, iar senzația urca spre tâmpile.

Deasupra capului, liniile neclare au devenit mai luminoase și s-au întrețesut treptat pentru a forma un baldachin asemănător unui mozaic cu motive geometrice dintr-un vitraliu. Nuanțele de un violet strălucitor au format un acoperiș ce se extindea neîncetat deasupra mea. În interiorul acestei caverne celeste, auzeam tot mai puternic sunetul apei și puteam vedea figuri obscure mișcându-se tainic. Pe măsură ce ochii mei se obișnuiau cu acest clarobscur, scena mișcătoare s-a precizat, începând să semene cu un imens parc de distracții, un carnaval supranatural al demonilor. În centru, dirijând toate activitățile și uitându-se drept la mine, era un gigantic cap de crocodil care rânjea și din ale cărui fălci cavernoase țâșnea un șuvoi torențial de apă. Apele creșteau încet, la fel și baldachinul de deasupra lor, până când scena s-a metamorfozat într-o simplă dualitate – cerul deasupra și marea dedesubt. Toate creaturile dispăruseră.

Apoi, din poziția mea apropiată de suprafața apei, am început să văd două bărci ciudate, zburând lin încoace și încolo, plutind spre mine prin văzduh, apropiindu-se tot mai mult. S-au contopit pentru a forma o singură navă, cu o imensă

provă precum un cap de dragon, asemănătoare cu cea a unei corăbii vikinge. La mijlocul navei era fixată o velă pătrată. Treptat, în timp ce nava trecea încoace și încolo pe deasupra mea, am auzit un foșnet ritmic și am văzut că era o galeră uriașă cu câteva sute de vâsle mișcându-se înapoi și înainte în cadență cu sunetul.

Am conștientizat, de asemenea, cel mai minunat cântec vocal pe care l-am auzit vreodată în viața mea, cu sonorități înalte și eterate, izvorând din miliarde de glasuri de la bordul galerei. Privind mai atent puntea, am putut distinge un număr mare de oameni cu capete de găite albastre și corpuri omenești, precum zeii cu capete de pasăre din vechile picturi din mormintele egiptene. În același timp, un fel de energie esențială a început să urce din pieptul meu intrând în corabie. Deși mă consideram ateu, am avut certitudinea absolută că eram pe moarte și că oamenii cu cap de pasăre veniseră să-mi ia sufletul pentru a-l duce pe corabie. În timp ce sufletul continua să mi se scurgă din piept, am constatat că extremitățile corpului meu începeau să amorțească.

Începând cu brațele și picioarele, corpul meu părea că se transformă încet în beton. Nu puteam să mă mișc și nici să vorbesc. Treptat, pe măsură ce senzația se apropia de piept, venind către inimă, am încercat să-mi deschid gura pentru a cere ajutor, să le cer indienilor un antidot. Oricât aș fi încercat, nu reușeam să-mi adun forțele pentru a articula vreun cuvânt. Simultan, abdomenul meu părea să se fi transformat în piatră, și a trebuit să fac un efort teribil pentru a-mi menține inima în funcțiune. Am început să-i spun inimii că este prietena mea, cea mai dragă prietenă, să îi vorbesc, să o încurajez să bată cu toată puterea de care mai dispuneam.

Am devenit conștient de creierul meu. Am simțit – fizic – că el s-a compartimentat în patru straturi separate și distincte. La nivelul suprafeței superioare se afla observatorul și

comandantul, care era conștient de situația corpului meu, fiind responsabil pentru tentativa de a menține inima mea în funcțiune. Am perceput – însă numai ca spectator – imaginile ce emanau din ceea ce păreau să fie părțile inferioare ale creierului meu. Imediat sub nivelul superior, am simțit un strat amortit, pe care drogul părea să-l fi scos din funcțiune – pur și simplu nu mai exista. Nivelul imediat inferior constituia sursa viziunilor mele, inclusiv corabia sufletelor.

Acum eram sigur că mă aflam pe moarte. Pe măsură ce încercam să-mi accept soarta, o porțiune și mai joasă a creierului meu a început să transmită alte viziuni și informații. Mi s-a „spus” că acest material nou îmi era prezentat deoarece eram pe moarte și, prin urmare, „apt” să primesc aceste revelații. Am fost informat că ele constituiau secretele rezervate muribunzilor și morților. Nu am putut percepe decât foarte vag pe cei care ofereau aceste gânduri: uriașe creaturi reptiliene ce leneveau în străfundurile cerebelului meu, acolo unde el întâlnea coloana vertebrală. Nu le puteam vedea decât vag, în ceea ce păreau a fi niște profunzimi lugubre și întunecate.

Apoi, ele au proiectat o scenă vizuală în fața mea. Mai întâi, mi-au arătat planeta Pământ, așa cum era ea în urmă cu mulți eoni, înainte de a exista viața pe suprafața ei. Am văzut un ocean, un ținut pustiu și un cer albastru luminos. Apoi, picături negre au căzut din cer cu sutele, aterizând în fața mea în peisajul deșertic. Puteam vedea că „picăturile” erau, de fapt, niște creaturi mari, negre și lucioase cu aripi butucănoase ca ale unui pterodactil și trupuri imense ca ale unor balene. Nu puteam să le văd capetele. S-au prăbușit pe pământ, complet extenuate de călătoria lor, odihnindu-se timp de eoni. Mi-au explicat într-un fel de limbaj mental că fugeau de ceva din spațiul cosmic. Veniseră pe pământ pentru a scăpa de inamicul lor.

Apoi, creaturile mi-au arătat cum au creat viața pe pământ pentru a se ascunde în multitudinea de forme și pentru

a-și disimula, astfel, prezența. În fața ochilor mei, splendoarea creației și a formării speciilor vegetale și animale – o activitate de sute de milioane de ani – s-a derulat la o scară și cu o vivacitate imposibil de descris. Am aflat astfel că acele creaturi asemănătoare dragonilor se aflau în interiorul tuturor formelor de viață, inclusiv al omului.* Mi-au spus că ele erau adevărații stăpâni ai umanității și ai întregii planete. Noi oamenii eram doar receptacolele și servitorii acestor creaturi. Iată motivul pentru care ele puteau să-mi vorbească din interiorul meu.

Aceste revelații, țâșnind din profunzimile minții mele, alternau cu viziuni ale galerei ce plutea și care aproape că reușise să-mi ia sufletul la bord. Corabia cu matrozii ei ce aveau capete de gaiță albastră se îndepărta treptat, extrăgându-mi forța vitală pe măsură ce se îndrepta spre un fiord mare flankat de niște dealuri pustii și sumbre. Știam că nu mai aveam decât o clipă de trăit. Straniu, nu-mi era frică de oamenii cu capete de pasăre; puteau să aibă sufletul meu, dacă erau în stare să-l obțină. Îmi era, însă, teamă că sufletul meu ar fi putut să nu rămână în planul orizontal al fiordului, putând, în schimb, pe căi neștiute, dar pe care le simțeam și mă îngrozeau, să fie dobândit de dragonii ce sălășluiau în adâncuri.

Mi-am simțit brusc umanitatea ca pe un factor distinctiv, percepând contrastul dintre specia mea și vechii strămoși reptilieni. Am început să lupt pentru a nu mă întoarce la cei din vechime, care începeau să mi se pară tot mai străini și potențial malefici. Fiecare bătaie a inimii presupunea un efort extraordinar. Am apelat la ajutorul oamenilor.

Cu un ultim efort inimaginabil, abia am reușit să adresez un cuvânt indienilor: „Medicament!” I-am văzut grăbindu-se să facă un antidot și am știut că nu-l puteau prepara în timp

* Retrospectiv, s-ar putea spune că erau ceva aproape ca ADN-ul, deși, la acea vreme, în 1961, nu știam nimic despre ADN.

util. Aveam nevoie de un păzitor capabil să-i învingă pe dragoni și am încercat frenetic să invoc o ființă puternică pentru a mă proteja împotriva straniilor creaturi reptiliene. O asemenea creatură a apărut în fața mea; și, chiar atunci, indienii mi-au deschis gura forțat și au turnat antidotul în mine. Dragonii au dispărut treptat, retrăgându-se în profunzimea abisului; corabia psihopompă și fiordul nu mai existau. M-am relaxat, ușurat.

Antidotul mi-a ameliorat radical starea, dar nu a împiedicat apariția altor viziuni, de o natură mai superficială, cărora le puteam face față și care îmi plăceau. Am călătorit după plac în regiuni îndepărtate, chiar și prin spațiul cosmic al galaxiei; am creat o arhitectură incredibilă; și m-am folosit de niște demoni cu rânjet sardonice pentru a-mi realiza fanteziile. Adesea, mă descopeream râzând de inadvertențele aventurilor mele.

În cele din urmă, am adormit.

Când m-am trezit, razele soarelui pătrundeau prin găurile acoperișului din frunze de palmier. Eram încă lungit pe platforma de bambus și auzeam în jurul meu sunetele normale din fiecare dimineață: indieni care vorbeau, bebeluși care plângeau și un cocoș care cânta. Am descoperit cu surprindere că mă simțeam înviorat și senin. În timp ce stăteam lungit acolo privind minunata împletitură a acoperișului, amintirile din noaptea precedentă au început să-mi revină în minte. Am oprit pentru o clipă fluxul amintirilor pentru a-mi lua reportofonul aflat într-un sac. În vreme ce scotoceam prin sac, câțiva indieni m-au salutat, zâmbind. O femeie în vârstă, soția lui Tomas, mi-a dat un castron cu pește și supă de banane la micul dejun. Avea un gust extraordinar de bun. Apoi m-am întors la platformă, nerăbdător să înregistrez pe bandă experiențele din noaptea trecută înainte de a uita ceva.

Rememorarea nu a fost dificilă, cu excepția unei porțiuni a transei pe care nu mi-o puteam aminti. Era un gol, ca și cum banda fusese ștearsă. M-am străduit ore întregi să-mi amintesc ce se întâmplase în acea parte a experienței, luptându-mă efectiv să o readuc în planul conștient. Respectiva parte s-a dovedit a fi tocmai porțiunea în care apăreau creaturile asemănătoare dragonilor, inclusiv revelația rolului lor în evoluția vieții pe această planetă și dominația lor congenitală asupra materiei vii, inclusiv asupra omului. Am fost foarte tulburat să redescopăr aceste lucruri, simțind că, într-un fel, nu s-ar fi cuvenit să le pot recupera din zonele abisale ale minții.

Am resimțit chiar o senzație ciudată de frică pentru propria-mi siguranță, deoarece mă aflam în posesia unui secret despre care creaturile îmi spusese că era destinat doar muribunzilor. Am hotărât imediat să împărtășesc cu alții respectivele cunoștințe, pentru ca eu să nu fiu sigurul posesor al „secretului”, iar viața mea să nu mai fie în pericol. Mi-am instalat motorul pe o canoe făcută dintr-un trunchi de copac și m-am dus la o misiune evanghelică americană din apropiere, ajungând pe la prânz.

Cuplul care avea în grijă misiunea, Bob și Millie, era cu un cap peste media evangheliștilor trimiși din Statele Unite: ospitalieri, plini de umor și de compasiune.¹ Le-am relatat povestea mea. În timp ce descriam reptila din gura căreia țâșnea apă, ei s-au privit cu subînțeleș, au adus Biblia și mi-au citit următorul verset din Capitolul 12 al Apocalipsei:

„Și șarpele a aruncat din gura lui... apă ca un râu...”

Ei mi-au explicat că, în Biblie, termenul „șarpe” era sinonim cu cele de „dragon” și „Satan.” Mi-am continuat povestea. Când am ajuns la partea în care vorbeam despre creaturile

¹ Numele lor au fost schimbate.

asemănătoare dragonilor care au fugit de un dușman aflat undeva dincolo de Pământ și au aterizat aici pentru a se ascunde de urmăritori, Bob și Millie s-au emoționat și mi-au citit iar din același capitol din Cartea Apocalipsei:

„Și s-a făcut război în cer: Mihail și îngerii lui au pornit război cu balaurul. Și se războia și balaurul și îngerii lui. Și n-a izbutit el; nici nu s-a mai găsit pentru ei loc în cer. Și a fost aruncat balaurul cel mare, șarpele cel de demult, care se cheamă diavol și satana, cel ce înșală toată lumea; aruncat a fost pe pământ și îngerii lui au fost aruncați cu el.”

Ascultam cu surprindere și mirare. La rândul lor, misiunii păreau să fie uimiți de faptul că unui antropolog ateu care a îngurgitat băutura „vracilor” i s-au putut revela câteva dintre lucrurile sfinte din Cartea Apocalipsei. Când mi-am încheiat relatarea, mă simțeam ușurat deoarece împărtășisem noile mele cunoștințe, dar eram, de asemenea, extenuat. Am adormit în patul misionarilor, lăsându-i să discute în continuare pe marginea experienței.

În seara aceea, aflându-mă în canoe, în timp ce mă întorceam în sat, capul a început să-mi zvâcnească în cadență cu motorul ambarcațiunii; credeam că am înnebunit; a trebuit să-mi bag degetele în urechi pentru a evita respectiva senzație. Am dormit bine, însă a doua zi am observat un fel de amorțeală sau presiune în capul meu.

Ardeam de nerăbdare să cer o opinie avizată din partea celui mai cunoscător indian într-ale supranaturalului, un șaman orb care făcuse multe călătorii în lumea spiritelor cu ajutorul băuturii provenite din *ayahuasca*. Părea întrutotul firesc ca un orb să-mi fie călăuză în lumea întunericului.

M-am dus la coliba lui, luându-mi blocnotesul cu mine, și i-am descris viziunile mele fragment cu fragment. La înce-

put, i-am spus doar părțile principale; astfel, când am ajuns la creaturile asemănătoare dragonilor, am omis să menționez sosirea lor din spațiu, spunând doar: „Existau niște animale uriașe și negre, ca niște lilieci gigantiți, mai lungi decât casa asta, care au spus că erau adevărații stăpâni ai lumii”. În limba indienilor Conibo nu există vreun cuvânt pentru „dragon”, astfel că, pentru a descrie cât mai bine ceea ce văzusem, am spus „liliac gigantic”.

A privit spre mine cu ochii lui lipsiți de vedere și a spus, rânjind: „Oh, ei spun mereu asta. Dar nu sunt decât Stăpânii Întunericului Cosmic”.

Nepăsător, a fluturat mâna spre cer. Am simțit un fior de-a lungul părții inferioare a colonei vertebrale, deoarece nu-i spusese că, în transa mea, îi văzusem venind din spațiul cosmic.

Eram stupefiat. Acest șaman orb și desculț era deja familiarizat cu tot ceea ce experimentasem eu. Propriile sale explorări îi făcuseră cunoscută aceeași lume ascunsă în care mă aventurasem și eu. Din acel moment, m-am decis să învăț tot ceea ce puteam învăța despre șamanism.

Și mai era ceva care m-a încurajat în căutările mele. După ce i-am relatat întreaga mea experiență, mi-a spus că nu cunoștea pe nimeni care să fi avut atâtea întâlniri și să fi învățat așa mult la prima lui escapadă cu *ayahuasca*.

– Poți să devii cu siguranță un maestru șaman, a spus.

Așa am început să studiez serios șamanismul. De la indienii Conibo am învățat mai ales despre călătoria în Lumea Inferioară și despre recuperarea spiritelor, metode ce vor fi descrise ulterior în carte. M-am întors în Statele Unite în 1961, dar trei ani mai târziu, am revenit în America de Sud pentru a trăi printre indienii Jivaro, în mijlocul cărora mai locuisem în 1956 și 1957. De astă dată, misiunea mea nu era de a fi un simplu antropolog, ci de a învăța direct cum să practic șama-

nismul în maniera indienilor Jivaro. Din acest motiv, am dorit să merg în partea de nord-vest a ținutului lor, unde se spunea că locuiau cei mai puternici șamani.

Mai întâi, am zburat până la Quito, în Ecuador, pe platourile înalte ale Anzilor. Apoi, am luat un Junkers vechi cu trei motoare, care a aterizat pe o pistă improvizată în mijlocul junglei, la poalele estice ale Anzilor, pe malul râului Pastaza. De acolo, am închiriat un avion monomotor până la Macas, o veche așezare a albilor la poalele Anzilor, în plin ținut al indienilor Jivaro.

Macas era un sat straniu. Întemeiat în 1599 de câțiva spanioli supraviețuitori ai masacrului din Sevilla del Oro, oraș devastat de indienii Jivaro, satul fusese vreme de secole cea mai izolată comunitate a lumii occidentale. Până la construirea unei piste pentru avioane în anii 1940, legătura cea mai directă cu lumea exterioară fusese o potecă alunecoasă peste povârnișurile Anzilor de la vest de sat, potecă pe care trebuia să mergi nu mai puțin de 8 zile pentru a ajunge în orașelul montan Riobamba. Izolarea crease o comunitate de albi unică în lume. Chiar la începutul secolului douăzeci, oamenii vânau cu sarbacane, se îmbrăcau ca indienii și afirmău cu mândrie că sunt urmașii direcți ai conchistadorilor.

Pe lângă toate acestea, locuitorii aveau propriile lor legende și taine personale. De exemplu, se povestea că, după masacrul și fuga din Sevilla del Oro, le-a trebuit aproape un secol pentru a găsi o cale de a traversa Anzii. Cel care a reușit în sfârșit s-o găsească era încă amintit în poveștile spuse copiilor la culcare. Și mai exista un cal fantomatic, cu lanțuri care zăngăneau, cal ce vizita atât de des străzile satului noaptea, încât locuitorii se înghesuiau în colibe înpletite din frunze de palmier în vreme ce monstrul bântuia pe acolo. Vizitele lui s-au încheiat în 1924, când misionarii catolici s-au stabilit permanent în comunitate. Întâmplător, în acea peri-